

**TÜRK EDEBİYATINDA DİNİ ÇOCUK ŞİRLERİ
VE
TERBİYE BAKIMINDAN DEĞERİ**

Dr. Önder GÖÇGÜN

Terbiye; bir milleti meydana getiren fertleri, o millete ait kıymet hükümleri ile donatmak, ruhlarını ve gönüllerini doldurmak, doyurmak demektir.

Ziya Gökalp'e göre; bir milletin vicdanında yaşayan kıymet hükümleri "judgements de valeur" 'nin tamamına, o milletin hars "culture" 'ı denir ve kıymet hükümlerinde hâkim olan ferdi şuur değil, toplumun vicdânıdır. Bunun içindir ki, kıymet hükümleri her toplumda başka türdür (1).

Bu itibarla, toplumların temel taşları ve geleceklerinin teminatı olan çocuklara verilecek terbiyenin, mensup oldukları milletin dinine, gelenek ve göreneklerine uygun bulunması; kısacası, "millî" olması gerekir.

Toplum içindeki ferdin davranışının bütün cepheleriyle uğraşan ve bunu ilmi olarak geniş mânâda tarif edebilen Sosyal Psikoloji; ferdin inanç ve tutumları ile vakıalar arasındaki münasebetin basit bir münasebet olmadığını (2), söyler.

Bu hususta:

"Ey ümmetim! Sizin hepiniz çobansınız; âilenizin her ferdi, öbürlerine karşı bir takım vazifelerin ifâsiyle mükelleftir. Ve bu vazifelerden dolayı Allah'a karşı mesûldür." (3)

şeklindeki Hadîs, son derece dikkate şâyândır.

O hâlde, çocuklara verilecek terbiye konusunda dinî faktörler, son derece önemli bir nokta olarak karşımıza çıkmaktadır. Terbiye; âilede başlar, okulda gelişir, toplumda tamamlanır;sa; ferd de, onun bağlı bulunduğu millet de mükemmelin doruğuna ulaşmış demektir.

1) Ziya Gökalp, Millî Terbiye ve Maarif Mesclesi. Ank. 1964 s. 10.

2) David Krech and Richard S. Crutchfield, Theory And Problems Of Social Psychology, Newyork, Mc Graw-Hill, 1948 (Çev. Prof. Dr. Erol Güngör, İst. 1970 s. 196-197).

3) Sahih-i Buhârî Muhtasarı - Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi Ank. 1976 cilt: 4 s. 591.

Nitekim, daha Divân ü Lügati't-Türk'de:

Tay atasa at tınur
Ogul eredse baba dinlenür

(Tay yetişirse, at dinlenir;
Oğul erleşirse, baba dinlenir.)

denilirken; asırlar sonra Kınalı-zâde Ali Efendi de:

"Çocukların zihinleri sâde ve temiz olduğu için, her tarafa yönelebilirler.

Eğer, çok defa rezil fiiller ve hayvanî tabiatı gerektiren şeyler telkin edilirse, çocuk onlara yönelir.

Fakat men etmek, azarlamak ve zor telkin edilirse; zihin saflığı sebebiyle, çocuğun kalbinde men etme ve sakınma meyilleri yerleşir.

Bu itibarla, terbiyesine yönelmek ve huyunun güzelleşmesine ihtimam göstermek gereklidir.

Bu terbiye işinde çocuğun, rezilliklerle bezenmiş ve kendi terbiyesine uymayanlarla düşüp, kalkması yasaklanmalı ve düşük, kötü lüzumsuz şeylerle anılan, tanınan çocuklarla bulunmasına müsaade edilmemelidir ki, onun ahlâk ve tavırlarıyla ahlâklanmış olmasın. İnsan tabiatı, huy hırsızdır. Bilhassa çocukluk çağında bu, daha da ileridir." (4)

şeklinde konuşur ve sözlerini şöyle tamamlar:

"Bu itibarla, dînin edebi ve peygamberlerin bu yoldaki görüş ve uygulamaları öğretilmelidir. Dînin zarûî ve gerekli meselelerinin telkini devam ettirilmelidir." (5)

İşte bunların gerçekleştirilmesi yolunda, Edebiyat tarihimizdeki dinî çocuk şiirlerinin önemli yeri olduğu, şüphe götürmez bir hakikat hükmündedir. Ancak, bu alanda sayıca büyük denilebilecek eserlerimiz bulunduğunu ifade edebilmekten oldukça uzağız. Ayrıca, Sayın Fevziye Abdullah Tansel'in de işaret ettikleri gibi:

"1869-1870'de neşredilen Mümeyyiz mecmuasını gözönüne alarak, bu neşriyatın bir asır kadar mâziye sahip olduğunu söyleyebiliriz." (6)

1882'de çıkan "Çocuklara Kırâet" mecmuası ise, adından da anlaşıldığı gibi, çocukların kolay ve süratle okuyabilmelerini temin etmek maksadı ile hazırlanmıştır.

4) Ahlâk-ı Alâî "Devlet ve Aile Ahlâkı" (Haz. Ahmet Kahraman) Tercüman. 1001 Temel Eser, 69. Kitap s: 63-64.

5) a.g.e. s: 64.

6) Çocuklar İçin Dinî Şiirler, s: VII.

Gerek kız ve gerekse erkek çocukların terbiyeli yetişmelerini sağlamak için çıkarıldığı, her nüshanın ilk sayfasında söylenen "Çocuklara Mahsûs Gazete" ise, 21 Mayıs 1896 ile 4 Mart 1898 yılları arasında görülmektedir.

Ayrıca, bununla aynı muhtevada olan ve 1896-1900 yılları arasında Ahmed Midhat Efendi'nin çıkardığı "Çocuklara Rehber"i de sayabiliriz.

Bu sahadaki diğer yayınları, kısaca şöyle sıralamak mümkündür:

İlk sayısı, 26 Ocak 1905'de Selânik'te çıkan "Çocuk Bahçesi";

Sâti Bey'in, İstanbul Muallim Mektebi Müdürü bulunduğu sırada; O'nun başkanlığında, İbrahim Alâiddin Bey'in başyazarlığında bu kültür müessesesinin "tedris heyeti" tarafından çıkarılan "Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmûası" (7).

İkinci Meşrutiyet'i takibeden yıllarda ise, çocuk şiiri kitaplarının ve antolojilerinin yayımlandığını görüyoruz.

Celâl Sâhir ile Mehmed Âsım'ın "Müntehab Çocuk Şiirleri" (1334-1918);

Prof.Dr. Fuad Köprülü'nün 5 cildten ibaret "Mektep Şiirleri" (1340-1922) adlı antolojisi;

Tevfik Fikret'in "Şermin" 'i (1914);

.. gibi.

Son olarak; büyük bir gayretle derlediği dinî çocuk şiirlerini antoloji hâlinde yayımlayan Sayın, Fevziye Abdullah Tansel'in, "Çocuklar İçin Dinî Şiirler" (Ank. 1961) adlı eserini söyleyebiliriz.

* * *

Çocuk terbiyesi noktasından bakıldığında, dinî şiirlerimizde genellikle, şuurlu ve sistemli bir Türk-İslâm sentezine doğru gidildiği görülecektir. Nitekim, Ziya Gökalp "Çocuklar İçin İlâhi" (8) 'sinde:

Yüce-Tanrı! Biz ki yavru Türkler'iz,
Sana geldik, vatan için duâya!
Yurdumuzun necâtını dileriz,
Elimizi açtık işte semâya.

7) a.g.e. s: VIII-XI.

8) Bu şiir, *Mektep Çocuklarının İlâhisi* başlığı ve: "Her parçadaki dört mısra bir çocuk tarafından, diğer iki mısra umûm talebe tarafından terennüm olunacaktır; *Aşker Duâsı* da böyledir." notu ile önce *Halka Doğru* mecmuasında (Nu. 16, 25 Temmuz 1329-7 Ağustos 1913), daha sonra aynı başlık ve aynı not ile *Çocuk Dînyâsı* mecmuasında neşredilmiş (Yıl: 1, nu: 21, 1 Ağustos 1329), Prof. Fuad Köprülü'nün *Mektep Şiirleri* antolojisine de alınmıştır (Kısım: I, İst. 1338-1922, s. 55). İkinci ve yedinci kıt'anın son beyitleri, Uriel Hyde tarafından İngilizce'ye çevrilmiştir (Foundations of Turkish Nationalism, London, 1950, s. 99). (Çocuklar İçin Dinî Şiirler, s: 65-66).

Biz yalvarır iken söyle: Âmin!
Duâmızı kabûl eyle: Âmin!

Yüce Tanrı! Bize pâk bir yürek ver,
Temiz aşkla sevmek için vatani!
Hudud emin değil bir tunç bilek ver,
O ezmeden, biz ezelim düşmanı!

Hilâl Haç'a ezilmesin: Âmin!
Türklük bitti denilmesin: Âmin!

Yüce Tanrı, kalbimizi uyandır
Yasamızın mânâsını duyalım°
Beşbin yıldır Türk onurla şanlanır.
Biz de Türk'üz, soyumuza uyahm.

Bu soy, şanda dâim olsun: Âmin!
Hak yolunda kâim olsun: Âmin!

Yüce Tanrı! Biz üç yüz bin şehîdi
Unutmadık; sinemizde kinler var!
Kadın, çocuk denilmedi kesildi;
Yemin ettik, kalmayacak düşmanlar!

Bize güç ver, çabuk büyüt: Âmin!
Vereceğiz kanlı ögüt, Âmin!

derken, adetâ bir çocuk tekerlemesi şeklinde de "Türk'ün Tekbiri" (9)'ni yazar:

Hakk'ın murâdı,
Halkdan fırladı,
Açdık cihâdı,
Allah'ü Ekber..

Uyduk sançağa,
Geldik uzağa,
Eski toprağa,
Allah'ü Ekber..

Kaynaşdı kanlar,
Birleşdi canlar,
Mes'ud zamanlar,
Allah'ü Ekber,
Ve li'llâhi'l-hamd..

9) Bu şiir, önce Tanin gazetesinde neşredilmiştir (Nu: 2022, 9 Ağustos 1914).

"Tevhîd" (10)'inde bir nevi "didacticisme" 'e yönelen Gökalp, son derece sâde ve akıcı bir üslupla Allah'ın Varlığı, Birliği noktasına temasla; milleti meydana getiren fertlerin birlik ve beraberlik içinde bulunmaları gerektiğine duyduğu inancı dile getirir.

Her kıt'anın son mısraında da, "Lâilâhe-ill-Allah" denilerek, "Kelime-i Tevhîd" nakarat şeklinde tekrarlanır:

Tanrı'mız bir tek İlâh,
Yok bize başka penâh,
İkiye tapmak günah,
Lâilâhe-ill-Allah!

Yurtta birkaç can olmaz,
Birden çok vicdan olmaz,
Ortaklı cânân olmaz
Lâilâhe-ill-Allah!

Gövdelerde kesret var,
Gönüllerde vahdet var,
Ferdler yok, cemiyet var,
Lâilâhe-ill-Allah!

Kalkar ruhlar bir yerde,
Olunca kalbden perde;
Bir göz doğar içerde;
Lâilâhe-ill-Allah!

Bir göz ki Yezdân odur,
Millet o, vatan odur,
Örf, icmâ, Kur'an odur!
Lâilâhe-ill-Allah!

Bu şiirdeki fikirleri şöyle toplamak mümkündür:

— Allah Bir'dir; O'ndan başka sığınacak yer yoktur. Kendisine tapılacak, yalnız Allah'tır.

— Bir yurdun çocukları, daima aynı inanç içerisinde bulunmalıdırlar. Herkes dini bir, vicdanı bir olmalıdır.

— Bizler insan olarak sayıca çok olabiliriz. Ancak bu, gönüllerimizin ayrı olmasını gerektirmez. Milletimiz birbirinden ayrı, kopuk yaşayan, ayrı vicdanlarda insanlardan değil; düzenli, sistemli, vicdanı ve inancı bir toplum olmalıdır.

---

10) a.g.zt. nu: 2027, 14 Ağustos 1914.

— Ancak gönlü, ruhu bir olan insanların birleşmesi ile cemiyetimizde, "Lâ-ilâhe-ill-Allah" diye Allah'ın Birliği'nin Nûru doğar.

— Allah'ın Varlığı'nı, Birliği'ni, Azameti'ni duyan, idrâk eden göz, üstün vasıflara sahiptir.

Görüldüğü üzere Gökalp "Tevhid" akidesinden hareketle vatan ve millet gibi kavramları da anmakta; çocukların, gençlerin İlahî duyguları, millî heyecanla birleştirmeleri lüzumuna işaret etmektedir.

Aynı özellik, "İlahî" 'sinde ve "Türk'ün Tekbiri" 'inde de görülmektedir.

Her işe Allah'ın adını anarak başlamak gerektiği inancını, kuvvetli bir terbiye vasıtası telâkki eden Ziya Gökalp; bir çocuğun günlük hayatını sembolize eden "Çocuk Duâları" (11)'nda şunları söyler:

Her sabah erken,
Uyanırım ben,
Derim gönülden:
El-hamd-li'llah

Bülbüller sazda,
Güller niyazda,
Derim namazda:
El-hamd-li'llah

Şimdi gün doğar,
Der hep insanlar
Vazifemiz var:
El-hamd-li'llah

Nurlanır dağlar,
Altun anahtar,
Mektebi açar:
El-hamd-li'llah

Her sabah erken,
Düdük ötmeden,
Sınıftayım ben:
El-hamd-li'llah

---

11) Altun Işık'ta mevcut bu şiirin her iki kısmı daha önce Tanin gazetesinde neşredilmiştir (Nu: 2194, 2195, 29 ve 30 Ocak 1915). Fazla bilgi için bkn. Fevziye Abdullah Tansel, Ziya Gökalp Külliyyatı-I, Şiirler ve Halk Masalları, Ank. Türk Tarih Kurumu Basımevi, 1952, s. 59, 140, 341, 354 v.d. (Çocuklar İçin Dini Şiirler, s: 67).

Sabah oldu bak,
Hep gönlü çıplak,
Halk sana muhtaç,
Ey Yüce Allah!

Memleket Sen'sin,
Adalet Sen'sin,
Bu ümmet Sen'sin,
Ey Yüce Allah!

Ümmetini sev,
Devletini sev,
Milletini sev,
Ey Yüce Allah!

Vatanı kurtar,
Cihânı kurtar,
Her cânı kurtar,
Ey Yüce Allah!

Anama acı,
Babama acı,
Yuvama acı,
Ey Yüce Allah!

Nâmık Kemal-zâde Ali Ekrem Bey'in, "Ordunun-Defteri" (12)'nde ve "Şiir Demeti" (13)'inde neşredilmiş bulunan "İslâm'ın Şartları" başlıklı şiirinde de kısa, özlü ve çocuklara hitab eder bir hâlde İslâm'ın beş şartının sıralandığını görüyoruz:

İslâm'ın şartları beş'tir:
Kelime-i şehâdet bir;

Savm ü salât, hacc ü zekât
İşte beş oldu.. Öğrenir,

Bu beş şartı her müslüman,
Öğren yavrum, anla, inan!

Yine, merhum Bolayır'a ait olan ve Tefvik Fikret'in çocuklar için yazdığı "Şermin" (14)'ini dolduran şiirlerinin bilhassa şekil ve dil yönünden kuvvetli tesiri altında kalınarak kaleme alındığını söyleyebileceğimiz, "Nedimeciğin Tevhîdi"

12) Ordunun Defteri, İst. Evkâf-ı İslâmiyye Matbaası, 1336 s. 8.

13) Şiir Demeti, İst. Kitabhâne-i Hilmi, 1340 s: 5.

14) Şermin, (İlk baskısı Hasan Tahsin tarafından) İst. Kanaat Matbaası, Yıl: 1914.

(15)'nde ise; küçük bir çocuğun ağzından en mâsumâne duyguların terennüm edildiğine, Allah'ın büyüklüğünden hareket edilerek kâinata O'nun yarattığı herşeye derin ve içten bir sevgi ile bağlanıldığına, O'na en temiz hislerle duada, niyazda bulunulduğuna şahit oluyoruz:

Ne büyüksün Allah'ım Sen,
Ben öğrendim derslerimden!

Çocukları, insanları,
Yavruları, hayvanları;

Karaları, deryâları,
Semâları, dünyâları!

Dağı, taşı, kuşu, kurdu,
Köyü, şehri, evi, yurdu;

Ovaları, ormanları,
Sahrâları, ummanları

Hepsini Sen yaratmışsın!
Mâvi göklere atmışsın.

Bitmez tükenmez âlemler;
Huzûrunda secde eder.

Sen'in milyonlarla cihân;
Diyerek "Ey Ulu Yezdân!"

Gece-gündüz, sabah-akşam,
Üç yüz milyon Ehl-i İslâm

"Allahü Ekber!" der durur,
Bu sesler Arş'ına urur.

Beni de dinle yâ Rabbi,
Bir küçücük melek gibi

Küçük yüreğimle ben de,
Ediyorum Sana secde!

"Allahü Ekber!" diyorum.
Sana Tahmîd ediyorum.

Pek büyüksün Sen Allah'ım,
Bunu kalbimle anlarım.

Sonu yokdur Rahmet'inin;
Annemi yaratan Ser'sin!

---

15) Şiir Demeti, s: 7.

"Yâ Muhammed" (16) şiiri de, Ali Ekrem Bey'in -tâbir câizse- çocuk lisâniyle yazılmış "Na't" 'i gibidir. Hz. Muhammed'e duyulan derin ve samimi alâkanın ifadesi olan bu eserini:

Küçük ümmetinin büyük rûhusun,
Sana bütün çocuklar fedâ olsun!

mısraları ve "salât ü selâm" ile bitirmiş olması; çocukların Hz. Peygamber'e olan gönülden bağlılıklarının tam ve veciz bir ifadesidir:

Yâ Muhammed büyük Peygamber'imiz,
Biz Sen'i tâ can-evinden severiz!

Her çocuğun küçük kalbi Sen'indir,
Ma'sum olan Resûlu'l-lah'ı bilir.

Biz ma'sumuz, kalbimizle anlarız.
Sen'in dünyâ cennetinde biz varız.

Hasan'ını, Hüseyin'ini ne kadar
Sen severdin; işte bütün çocuklar,

Nazarında evlâdının eşidir;
Çünkü hepsi ulu dîn-kardeşi'dir.

Demek Sen de bizi pek çok seversin,
Bunu bize, yine bildirdin kendin.

"Her çocuk müslüman doğar!" (17) diyerek,
Yâ Muhammed, bu sözünü öğrenmek,

Bize, büyük yüreğini bildirir,
Her çocuğun temiz rûhu Sen'indir!

Ulu Kâbe'n kalbimizde açılır,
Yüzümüzden Sen'in nûr'un saçılır.

Yâ Resulu'l-lah büyüsun, Sen büyük,
Biz çocuklar bu âlemde pek küçük

Ümmetiniz; fakat gökde yıldızlar
Nasıl çoksa, dünyâda da o kadar

16) a.g.e. s: 9 v.d.

17) Mâ min-Mevlûdin illâ ve kad Yüledü alâ Fıtrati'l-İslâm sümme Ebevâhü Yühavvidânihi ve Yünassırânihi ve Yümeccisânihi.

(Her çocuk, İslâm fıtrâtı üzere doğar; sonra, onun babası ve anası onu Yahüdi yapar, Nasrani yapar, Mecûsi yapar.)

Çok sabî var; herbirinin kalbinden
Hak Dini'nin bir yıldızı doğarken,

Sen'in rûh'un Arş-ı A'lâ'da güler!
Etrafında uçar yavru melekler.

Seni elbet daha fazla severiz
Annemizden, babamızdan bile biz!

Kur'ân'ından, Sen'in sesin duyulur;
Kalbimize muhabbetin oyulur.

Küçük ümmetinin büyük rûhusun,
Sana bütün çocuklar fedâ olsun!

Es-salâtü ve's-selâmu aleyke Yâ Resûlu'l-lah
Es-salâtü ve's-selâmu aleyke Yâ Habîbu'l-lah

Bu ve buna benzer şiirlerin çocuklar tarafından okunması, ezberlenmesi ve üzerlerinde düşünülmesiyle hâsıl olacak tesir; hiç şüphesiz çocukların dinî, ah-lâkî, sosyal ve beşerî hasletlerinin gelişmesi, terbiyelerinin zeminine oturması yö-nünden, büyük olacaktır.

"Allah'ın Ni'meti" (18) şiiri ile, bütün kâinâtın insanların emrine ve yararına verildiği noktasına işaret edilmek suretiyle; insanların da bunlara karşılık çalış-maları, Allah'a lâîk kullar olmaları gerektiği belirtilmektedir:

Bulut, rûzgâr, güneş, toprak;
Gece gündüz çalışarak,

Sana ekmek yetiştirir.
Senin için ne zilletdir,

O ekmeği çalışmadan
Yiyivermek; bunu, insan

Olan kabul etmez aslâ!
Kabul etse bile Mevlâ,

O'na ni'met ihsân etmez,
Kolsuz yerden buğday bitmez.

Uy Allah'ın kânûnuna,
Allah ni'met versin sana

18) Ordunun Defteri, s: 65 ve Şiir Demeti, s. 14:

Ali Ekrem Bolayır, bu şiiri münasebetiyle kaydettiği notta: "Sa'di'nin meşhur bir kıt'asından muktebestir." diyor. Bahsettiği, Şiraz'lı Sa'di'nin şu anlamdaki kıt'asıdır: "Bulut, rûzgâr, ay, güneş ve gök sana ekmek yetiştirmek için çalışıyorlar; bunu yerken, gaflet içinde bulunma! Herşey, Allah'ın emrine uyup, senin faydan için çalışırken, senin bu emre uymayıp, insafsızlık olur." (Çocuklar İçin Dinî Şiirler; s. 68-69'da, adı geçen kıt'anın aslı kayıtlıdır.)

Temizlik adına yazılmış bir "Kaside" diyebileceğimiz, "Temizlik" (19) şiirinde de; Ali Ekrem Bey'in, İslâmiyet'in özünü teşkil eden bu konuya verdiği önemi ve çocukları şuurlandırmak yolunda sarfettiği gayreti, çok açık ve net bir şekilde görüyoruz:

Ağaçlara bakın nasıl temizdir,
Ya çiçekler, temizlikten titreşir;
Güneş tüylü kuşlar nasıl parıldar
Temizlikle; çocuk gibi yıldızlar
Nasıl temiz temiz mâvi göklerden
Bakışlılar; bulut-dağdan geçerken.
Dalga yerden yükselirken nasıl bir
Temiz yüzlü elmas çiçek gibidir.
Hayvanları seyrediniz; Hepsinin
Temizlikdir en büyük işi, bilin..
Kedi, köpek yalanarak temizler
Vücudunu; hele bütün anneler
Yavruları dilleriyle yalarlar;
Kaplan bile yavru kaplanı yıkar.
Koca manda su gördü mü atılır,
Dalgalarını sürüsüne katılır,
Saatlerce yüze yüze yıkanır;
Temiz olmak, bir vazife, bir hakdır!
Yaşamak mı istiyorsun, temizlen!
Güzel çocuk, sakın kirli olma sen!
Geri kalma ottan, kuştan, hayvandan,
Sonra kimse sevmez seni, afaçan..
Dinimizce, "imândandır nezâfet!" (20)
Çocukları temiz olan bir millet,
Her milletin hürmetini kazanır,
Temiz olmak, bir vazife, bir hakdır.
Temiz olun kuşlar, güller gibi siz!
Melek olan temizliği çok sever.
Kalbinize benzemeli çehreniz,
Yoksa öpmez sizi cici-anneler!

19) Şiir Demeti, s: 23 v.d.

20) Bu husustaki Hadis: "El-nezâfetü mine'l-imân" (Temizlik imândandır.) şeklindedir.

Görüldüğü üzere "temizlik" meselesi, tabiattan ve ondaki nezafetten hareketle ele alınmakta, çocuk ruhunda uyandırdığı his ile hayvanlara, oradan da "afacan" küçüklere geçilmektedir.

Adalet fikrinin, çocuklara daha küçük yaştan itibaren yerleşmesinin lüzum ve zaruretine inanan Ali Ekrem Bolayır; bu münasebetle, İslâmiyet'te adâletin seçkin temsilcisi Hz. Ömer'i misal göstererek, "Hz. Ömer'in Adâleti" (21) adını verdiği manzum-hikâye çeşnisindeki şu şiirini yazar:

Hazret-i Ömer'in, dünyâlar kadar
Hazineleri Beytü'l-mâl'ine
Cem'etmiş iken, kendisi yine
Pek fakirâne, pek sâde yaşar,

Mala, ziynete etmezdi râğbet,
Bir devesi, bir de kölesi vardı;
Kölesi deveden sütü sağardı,
Eder idi Ömer buna kanaat..

Vaktâ ki, Kudüs feth olundu bir
Fırka-i mü'min'in celâdetiyle
Nâme-i feth'i alınca ele,
Dedi ki Ömer: "Şimdi bizimdir,

Hristiyanlık merkez-i dini
Kudüs'ü mutlak görmeliyim ben;
Yola çıkarım yarım Mekke'den..
Yazınız, asker beklesin beni!"

Ertesi sabah Ömer dedi ki:
"Yâ Abd, elbette sen de beraber
Sefer edersin; vâkıa sefer
Müşkil.. Deve bir, yolcular iki;

Lâkin nöbet ile deveye biner,
Hiç yorulmayız.." Bî-çâre köle
Şaşırıp kaldı bu emr-i muhâle..
Bunu, hiç tasavvur eder mi beşer:

Efendi köle, köle efendi
Olaçak demek?... Köle, i'tizâr
Etmek istedi; Ömer de ısrâr
Gösterdi.. Köle, çâresiz bindi.

---

21) Ordunun Defteri, s: 78 v.d.

Üç saat biner deveye Ömer,
Kölesi yeder; sonra üç saat
Kölecğine gelince nöbet
O'nu bındırir; Halife yeder.

Böylece uzun bir yolculuktan
Sonra Kudüs'e yakın geldiler.
Bütün ahâli, binlerce asker
Sûrun önünde olurdu ayan..

Köle dedi ki: "Halifemizin
İstikbâline çıkmış raiyyet,
Buyrun bininiz!"

— "Senindir nöbet!"

— "Nöbet olur mu? Şânınız sizin
Âleme karşı.."

— "Beyhûde sözler

Söyleme.. Bence şân-ı Hilâfet
Her şeyden evvel hak ve adâlet;
Nöbet senindir, Halife yeder!.."

İşte böylece, deve yederek
Hazret-i Ömer, Kudüs'e girdi.
Şân-ı Hilâfet göklere erdi;
Ömer de oldu insandan yüksek!

Bunlardan başka Ali Ekrem Bey'in, gene çocuklar için kaleme aldığı manzûmelerinden:

"Bismillâhirrahmânirrahîm" (22)

"Lâ-İlâhe İllâllah Muhammedü'r-Resûlullah" (23)

"Çehâr Yâr-ı Güzîn" (24)

"Bilmece" (25)

ile, vatan perspektifi içerisinde dinî ve millî duyguları terenmüm eden aşağıdaki "Anadolu" (26) şiirini zikredebiliriz:

22) a.g.e. s: 8 (ve şiir Demeti s: 5).

23) a.g.e. s: 8 (ve Şiir Demeti s: 5).

24) a.g.e. s: 17 v.d. (ve Şiir Demeti s: 11 v.d.).

25) Şiir Demeti s: 83 v.d.

26) a.g.e. s: 29 v.d.

Anadolu, Anadolu,
İçin, dışın arslan dolu!
Her ovanın, her dağının
Her bucağı, toprağının
Her karışı bir kahraman
Mezarıdır, bütün cihân
Seni tanır şehid-ili!
Cennetler'in en güzeli,
Bağrındadır, ulu toprak!
Kanlı göğden, şafak şafak
Parılıyor Hak nûrundan
Hey, gök kadar şanlı vatan!
Kim okusa târihini,
Görüyor ki, büyük din'i
Sen tutmuşsun imânınla:
Milyonlarca kurbanınla,
Onun Tübâ-ağacı'na
Su vermişsin; kana kana
İçmiş senin saf kanından
Can alarak vicdanından,
O ağaç dal budak salmış;
Müslümanlık böyle kalmış!
Târihini yine bugün
Yazdın; hem de Allah için
Öyle yazdın ki, rûhundan
Kopan aşka bütün cihân
Hayran oldu; o cihân ki,
Senin pulât cismindeki
Cevher özü görmeyerek
Diyordu: "Bu porsuk yürek,
Duracaktır bugün, yarın;
Mezârını kazın kazın!"
Değil porsuk, hattâ yorgun
Olamazdı kalbin: Kuzgun

Bir yıldırım gibi doğdun,
Yanardağlar saçıp, boğdun

Sürü sürü sırtlanları,
Yere geçdi hep canları.

Bu târihi yazıyorken,
Belirirdi gözlerinden

Kur'ân kadar ulu ma'nâ
Hak canlısın, sen, âmennâ!

Yazdığı millî şiirleri ile, bilhassa II. Meşrutiyet (1908)'i takib eden yıllarda haklı bir şöhrete ulaşan Mehmed Emin Yurdakul'un, "Çocuk Dünyası" mecmuasında "Pınar" (27) başlıklı şöyle bir yazısı çıkar:

"Bir çocuk, yazın sıcak bir gününde tarlalarda geziyordu. Yanakları sıcaktan bürtüp, suzuzluktan bayılacak hâle gelmişti. Bir meşe ağacının yeşil gölgesi altında kayadan fışkıran ve gümüş gibi parlayan pınarın önüne geldi. Vâkıa, terli terli soğuk su içmenin mazarratını duymuştu; fakat gelecek olan zararı düşünmeksizin, hararetle bu buz gibi pınarın suyundan içti ve evin kapısından içeriye rahatsız olduğu hâlde girdi.

Tehlikeli bir hastalığa tutulmuştu. Zavalılık, yatağının içinde inleyerek: "Ah! Saf, berrak su.. Bunu kim görür de zehirlidir, der!" diyordu. Çocuğunun bu sözlerini duyan babası, ona şöyle cevap verdi: "Çocuğum, senir hastalığına bu pınarın suyu sebep olmadı; sen bunu, tedbirsizliğinden bil!"

İşte, şairimiz, bu yazısını kısa, fakat akla verdiği değeri belirtmesi bakımından önemli olan şu özlü mısraları ile bitirir:

Allah, Arz'ı bizim için yarattı,
Birçok iyi şeyler ile donattı;

Bu şeyleri akıllıca kullanmak,
Bize hergün saâdetler saçacak!..

Çocukların her bakımdan korunması, itinalı bir şekilde büyütülmesi hiç şüphe yok ki, anne ve babaların en başta gelen vazifelerindedir. Bunu derinden idrâk eden Mehmed Emin Bey, "Yavrumuzu çoğaltalım" (28) şiiri ile büyüklere seslenirken; aynı zamanda "bir incecik körpe fidan gibi" olan küçüklerin de değerlerini, anlamlı bir çizgide ortaya koyuyor:

27) Çocuk Dünyası, c: I, Nu: 24, 22 Ağustos, 1329-4 Temmuz 1913; Çocuklar için Dinî Şiirler, s: 67-68.

28) Çocuk Bahçesi Mecmuası, nu: 36, 6 Teşrin-i Evvel 1321-19 Ekim 1905.

Bu dünyâya her bir doğan öyle uzun yaşamaz;
Çocukluğun hattâ şu dar sınırını aşamaz,
Eğer böyle olmasaydı, şu mezarlar olmazdı;
Kara toprak, o küçücük kemiklerle dolmazdı.

Evet, hayat bir incecik, körpe fidan gibidir;
Onu sıcak, soğuk, rüzgâr... Yakar, kırar, devirir.
Âh, ne mutlu onlara ki, ulu ağaç olurlar;
Yemiş veren dallarında birçok kuşlar cıvıldar.

Mâdem ki, her insana uzun ömür sürmek yok;
Mâdem ki, hayat için her bucakta düşman çok;
Ne yapalım, buna karşı nasıl bir iş turalım?

Çiçeklerden, böceklerden birer örnek alalım;
Yavrumuzu çoğaltalım, her yere kök salalım;
Böylelikle bir ziyâna karşı iki artalım!..

“Küçük Vatandaşlarım’a” ithafı ile yazdığı “Anneciğim” (29) şiirinde Yurdakul; küçük bir yavrunun ağzından annelere duyulan derin sevgiyi, büyük saygıyı ve onların gösterdiği fedakârlıklara karşı beslenen minnettarlığı,

Ben anneme acırım, onu üzmem, ağlatmam.

nakaratı ile en hâlisâne bir şekilde şöyle dile getirir:

Küçük Vatandaşlarım’a

Anneciğim bir gece kan uykuya dalmamış,
Beni nâzik kolları üzerinde uyutmuş;
Ben uyurken, korkudan hızlı nefes almamış,
Benim için zavallı her rahatı unutmuş.

Ben anneme acırım, onu üzmem, ağlatmam.

Hâlâ beni her akşam pencerede gözetler,
Ben mektepten gelince bana candan sarılır;
Ben gülersem, gözleri tatlı tatlı gülümser,
Ben mahzûnca durursam, yüreciği yarılır.

Ben anneme acırım, onu üzmem, ağlatmam.

Ali Ulvi Elöve de; herşeyin Allah’ın bilgisi dairesinde olduğunu, O’ndan hiçbir şeyin gizli kalamayacağını; bir anne ile çocuğunun karşılıklı konuşması şeklinde ve Louis Ratisbonne’dan tercüme edildiği kaydolunan, “Allah Görür, Bilir, İşitir” (30) adlı şiirinde şöyle dile getirir:

29) Kadın Mecmuası, nu: 14, 12 Kânûn-ı sâni 1324-25 Ocak 1909.

30) Tedrisât Mecmuası, nu: 1, Ekim 1919 s: 392.

" Cici-ane söyle, nasıl yüzümden
Biliyorlar: Ben yaramaz bir kızım ?
Diyorlar ki, okunurmuş gözümden;
Peki ama nerde yazı?"

"Var kızım!."

" Kim yazmış ya onu anne?"

"Hak eli!."

" Anneciğim o da değil besbelli;
Kimse yoktu ben musluğu sökerken!"
" Vardı cicim, görmemişsin O'nu sen..
Yavrum, Allah gece-gündüz her yerde
Hâzır, nâzır; O'nun için yok perde;
Görür, bilir ve işitir herşeyi;
O görülmez..."

"Çocuk Ka'bi" (1929, 1930) ve "Çocuk Rûhu" (1929, 1946) adlı terbiye eserleriyle de tanınan İbrahim Alâeddin Gövsa'nın çocuklar için yazdığı "Allah Sevgisi" (31) adlı şiiri, sâde bir söyleyişin arkasında taşıdığı derin ve içli mânâsı ile çocukları, okurken hissetmeye ve hissederken düşünmeye sevkedecek bir özelliğindedir:

Kim çıkarır sabahleyin erkenden,
Dünyamıza ışık veren güneşi ?
Gece vakti denizlere serpilen
Ay doğuyor; kim yapıyor bu işi ?

Kışın kuru sandığımız fidana,
Baharda kim yeşillikler giydirir ?
Bülbül öter, yuva yapmış ormana,
Bu sadâyı ona acep kim verir ?

Annenize sizi sevmek hissini,
O'nun rûha şifâ veren sesini,
Kalbinize doğru olmak dersini,
Kim veriyor bu şeylerin hepsini ?

Vatân, millet ne demektir bilmeden,
O sevgiyi kalbinize kim verdi ?
Babanızdan güzel birşey isterken,
Gönlünüze kim koyuyor ümidi ?

Akşam-üstü karanlıklar içinden,
Milyonlarca yıldızı kim parlatır?
İşte bütün bu şeyleri düşünen,
Yapan, eden, yaradan hep Allah'dır!

Hak sevgisi taşınmalı vicdanlar,
Böylelikle mes'ud olur insanlar³²

Şairimizin "Din" (32) adlı şiiri de, çocukların hemen herşeyi mantık süzge-
cinden geçirme temâyülleri noktasından hareketle; sebep-netice münasebeti esa-
sına dayanılarak yazılmıştır. Burada, kâinâtın yegâne sâhibinin, yaratıcısının Al-
lah olduğu, bunu bilmek için de "din" 'i öğrenmek gerektiği belirtilmiştir.

Din'i, "vicdanların kanunu" olarak ifade eden Gövsâ; sözlerini, "Müslüman-
lığın en büyük din olduğuna" işaretle tamamlar:

Okursanız bir kitabı,
Sâhibini sorarsınız;
Gördünüz mü bir hoş yapı,
Yapan kimse ararsınız.

Sâhibsiz mi yerler, gökler,
Düşününce insan anlar;

Herşey bize isbât eder:
Büyük, Kâdî bir Allah var.
Hepimizi yaradanı,
Sorup bilmek vazifedir!

Vazifedir, fakat onu,
Bize işte din öğretir.
Doğruluğun, iyiliğin
Yolu onunla bulunur.

Bunu iyi bilin ki, din;
Vicdanların kânûnudur!
Allah bize bir Peygamber,
Bir de Kur'ân'ı göndermiş,

O'nun ile bize söyler,
Doğru nasıl olur her iş..
Saçma, hîle, yalan aslâ;
Yoktur onda, iyi bilin!

Het din doğru söyler ammâ,
Müslümanlık, en büyük-din!

---

32) a.g.e., s: 11.

Bu arada, Sabri Cemil Yalkut'un; bir "İlâhî" havasında kaleme aldığı ve Allah'ın Varlığı'nı, Birliği'ni, Büyüklüğü'nü dile getiren, "Allah" (33) şiirini nakletmeyi gerekli görüyoruz:

Yeri, göğü yaratan,
Ağaçları donatan,
Çiçekleri açtıran:
Bir Allah'tır, Bir Allah!

Doyuran her hayvanı,
Yaşatan her insanı,
Koruyan şu vatani:
Bir Allah'tır, bir Allah!

Allah her yerde hâzır;
Ne yaparsam O görür;
Ne söylersem işitir;
Var'dır, Bir'dir, Büyük'tür.

Ben Allah'ı severim,
Her sözünü dinlerim..

Ayrıca, gene Sabri Cemil Bey'in; "Gece Duâsı" (34) ile:

Müslüman'ım ben, Müslüman!
Allah Bir'dir, Bir tanırım.
Muhammed'dir Peygamber'im,
Din'im İslâm, kendim insan!

Ey Muhammed, ey Hak Resûl!
Bize neler Sen buyurdun;
İnsanlığı işte kurdun,
Sen gösterdin doğru bir yol!

Sen buyurdun: "Sevişiniz;
Allah, vatan, ana, baba
Sevgileri en ilk sevdâ,
Doğru olsun her işiniz!"

33) Tedrisât-ı İbtidâiyye Mecmuası, c: I, nu: 7, 15 Ağustos 1326; Sabri Cemil, Çocuklara Mahsus Küçük Şiirler, İst. Matbaa-i Orhâniyye, 1333, s: 8; Prof. Fuad Köprülü, Mektep Şiirleri, I. Kısım, İst. 1922, s: 3, F.A. Tansel, Çocuklar İçin Dinî Şiirler, s: 58-59.

[34] Çocuklara Mahsus Küçük Şiirler, s: 27.

Sen buyurdun: "Hep birsiniz,
Ayrılmayın, olun birlik;
Birlik ile olur dirlik,
Danışarak yaşayınız!"

Sen buyurdun: "Çalışınız;
Tenbellikle, câhillikle.
Bahtiyârlık geçmez ele:
Askerliğe alışınız!"

İşte bunlar, daha neler,
Sen'in büyük sözlerindir
Sen de bizi sev, sevindir,
Ey Muhammed, ey Peygamber!

şeklindeki, "Ey Muhammed" (35) adlı; Hz. Peygamber'e seslenişi terennüm den şiirini zikredebiliriz.

BİBLİYOGRAFYA

- 1) Sahih-i Buhârî Muhtasarı - Tecrid-i Sarîh Tercemesi ve Şerhi. Başbakanlık Basımevi, Ank. 1976.
- 2) Tansel, Fevziye Abdullah "Ziya Gökalp külliyyatı -I-" Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ank. 1952.
- 3) " " " "Çocuklar İçin Dinî Şiirler"
Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ank. 1961.
- 4) " " " "Mehmed Emin Yurdakul'un Eserleri-I- Şiirleri"
Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ank. 1969

---

35) a.g.e. s: 13.